

k žákovým psychosomatickým a sociálním možnostem rozvoje (jeho zkušenosti z učitelské praxe v učňovských oborech vzdělávání zde hrála důležitou roli). V tomto ohledu je v aktuální tendenci redukovat poznatkovou sféru učiva tato koncepce mementem, s vyzdvížením faktu, že v literární výchově není žákova kreativita svébytnou aktivitou, ale je těsně spjata s poznávacími procesy žákovy komunikace s hodnotami literárního textu a jeho kontextů.

Pro své studenty vydal řadu skript, pro učitele češtináře středních škol antologie textů pro literární výchovu: v *Přehledných dějinách literatury* a v dalších učebnicích *Literatura III a IV* je autorem kapitol o světových literaturách, v *Průvodci díly světové a české literatury* zpracoval hesla o literatuře moderní a postmoderní. Hoffmannův didaktický rukopis je znát i v učebnicích pro základní školu – spolu s manželkou lingvistkou Janou Hoffmannovou vydali ediční řady *Český jazyk. Literatura a komunikace 6–9 a Český jazyk. Česká a světová literatura*, v nichž je inovačně kladen důraz na vztah žánru, slohového postupu a jazykového stylu textu.

S úctou pohlížíme na výsledky Hoffmannovy literárněhistorické práce, nejen na objevnou monografii *Vladimír Neff* a poté i na studii *Závěrečný akord Neffova vypravěčství*, publikovanou ve sborníku Ústavu pro českou literaturu AV ČR *Život je jinde?* Nelze nezdůraznit Hoffmannův trvalý odborný zájem o modernu, zvláště o poezii Václava Hraběte a Jiřího Suchého (statí v časopisech *Česká literatura*, *Iniciály*), a postmodernu: výbor ze svých prací tohoto zaměření uspořádal jako soukromou edici a zveřejnil s názvem *Na vlnách postmoderny*.

Odchodem doktora Hoffmanna neodešel jen didaktik a literární vědec s neobyčejným rozhledem po světové literární tvorbě, zvláště modernistické, ale výrazná osobnost kulturního života, vyznávající estetické a humánní mravní hodnoty, k nimž prostřednictvím své práce vedl své studenty a čtenáře a k nimž potřebujeme stále vzhlížet v dnešní hodnotově rozkolísané době.

Hoffmannovo místo za redakčním stolem bude v tomto smyslu sice opuštěné, ale ne prázdné – Slávkův odkaz zůstává.

Ohlédnutí za Jaromírem Běličem

Hana Goláňová, PdF UHK v Hradci Králové

hana.golanova@uhk.cz

23. března 2024 uplynulo 110 let od narození prof PhDr. Jaromíra Běliče, DrSc. (1914–1977), a tak bychom mu rádi věnovali krátkou vzpomínku. Když vyslovíme jeho jméno, většina bohemisticky zaměřených studentů si ho vybaví jako českého jazykovědce, dialektologa, ale už málokdo ví, že se zabýval i literární historií, ediční činností a dílem Karla Havlíčka Borovského. Šíře jeho lingvistických zájmů byla komplexní, takže v centru jeho badatelské pozornosti se ocitla čeština mluvená i psaná. Nebyl to jen jedinečný lingvista, který svým dílem podstatně přispěl k formování

české dialektologie, ale také pedagog a spoluzakladatel významných dobových projektů, organizátor vědeckého a veřejného života.

Rodným krajem Jaromíra Běliče bylo Hodonínsko (obec Násedlovice). Běličovy kořeny, mající původ na jihovýchodní Moravě, se odrazily i v jeho profesním zaměření. Pocházel z učitelské rodiny, což podstatně ovlivnilo nejen Jaromíra, ale též jeho bratra Oldřicha, jenž byl významný český hispanista a literární vědec. Jazykovědné zájmy rodiny se rozšířily i tím, že druhou ženou Jaromíra Běliče se stala slavistka (především rusistka) Helena Běličová.

Po studiích na kyjovském reálném gymnáziu pokračoval na univerzitě v Brně studiem bohemistiky a germanistiky, zde na něj výrazně zapůsobily osobnosti tehdejšího literárního a jazykovědného života. Díky Franku Wollmanovi (profesoru slovanských literatur) se začal věnovat mezislovanským literárním vztahům a Karlu Havlíčku Borovskému. František Trávníček svou historickosrovnávací metodou a Bohuslav Havránek zase strukturně funkčním pojetím české jazykovědy měli vliv na jeho odborné lingvistické směřování. Od roku 1946 působil na Palackého univerzitě v Olomouci (1946–57), kde se stal docentem a později profesorem. Zastával tu i důležité vedoucí funkce – byl děkanem filozofické fakulty a také rektorem Vysoké školy pedagogické.

Po své první dialektologické monografii *Hláskosloví obce Nechvalína u Kyjova* (1947) přenesl pozornost do širšího regionu a zaměřil se na výzkum dolských nářečí, výsledky pak shrnul do publikace *Dolská nářečí na Moravě* (1954). Systematicky se věnoval dialektologii jak profesně, tak při svém veřejném působení: byl předsedou Dialektologické komise České akademie věd, stál u zrodu brněnského dialektologického oddělení a archivu lidového jazyka (ALJ), spoluorganizoval výzkum pro *Český jazykový atlas* metodou korespondenčních anket.

Na základě nářečního materiálu sebraného anketami po celé ČR vzniklo jeho největší dílo, které je dodnes oporou mnohých dialektologických výzkumů, a to *Nástin české dialektologie* (1972, předcházela mu vysokoškolský učební text *Přehled nářečí českého jazyka*, 1968), přinášející systematický popis českých, moravských a slezských nářečí. Miroslav Komárek v časopisu *Naše řeč* napsal, že „svým uspořádáním nabývá Běličova práce charakteru jakési malé encyklopedie české dialektologie“ (NŘ, 1974). Ve své monografii Bělič podává komplexní popis nářečních jevů, zejména hláskoslovných a tvaroslovných, které jsou doplněny 40 mapami a nářečními ukázkami. Do dialektologického popisu přináší areálové, sociolingvistické, historické, vývojové a kulturně jazykové souvislosti. Dialektologové dodnes používají jeho kategorizaci a územní členění českých nářečí v širším smyslu. Ve svých dialektologických pracích se zabýval venkovskou i městskou mluvou, rozpadem archaických nářečních vrstev, vývojovými tendencemi dialektů a vznikem interdialektů, obecnou češtinou, problematikou nářečí přechodového typu (česko-polských, česko-slovenských), českými zahraničními enklávami (v Chorvatsku na Daruvarsku) atp. Z jeho dalších významných prací, nejen s dialektologickou tematikou, uveďme ještě *Sedm kapitol o češtině* (1955). Inicioval také soustavné výzkumy městské mluvy (např. článek *Ke zkoumání městské mluvy*, 1962).

Odtud se dostáváme do oblasti jazykové kultury a spisovného jazyka, jemuž také věnoval nejednu odbornou studii. V roce 1957 přesídlil z Olomouce do Prahy, kde přednášel český jazyk na Filozofické fakultě UK a účastnil se organizace tehdejšího vědeckého života. Stal se členem pravopisné komise a podílel se na sestavení *Pravidel českého pravopisu* (1957), dále byl členem komise stanovující pravidla české spisovné výslovnosti a členem terminologické komise Ústavu pro jazyk český ČSAV. V letech 1946–47 pracoval v lexikografickém oddělení ÚJČ a později byl členem redakčního týmu *Slovníku spisovného jazyka českého* (1960–1971).

Protože se zajímal i o starou češtinu a historický vývoj jazyka, přispěl svou měrou také k diachronní lexikografii – za zmínku stojí autorská účast na *Malém staročeském slovníku* (1978).

Stranou jeho odborného vlivu nezůstala ani slovanská a srovnávací jazykověda. Po roce 1959 působil jako předseda Československé komise pro *Slovanský jazykový atlas*, byl členem Československého komitétu slavistů a vedl Letní školu slovanských studií FF UK.

Nemůžeme opomenout ani Běličovu pedagogickou dráhu. Kromě toho, že zastával vedoucí funkce na vysokých školách (viz výše), se stal autorem nebo spoluautorem řady českých, slovenských a polských učebnic a metodických příruček – byl koordinátorem učebnic pro 1. a 2. stupeň základních škol, podílel se na vydání vysokoškolské učebnice *Slovenština* (1957 a další vyd.) atd.

Za vědeckou, organizační a pedagogickou činnost se mu dostalo státních ocenění, např. jeho vedení prací na učebnicích pro polské školy v Československu vyznamenala polská vláda důstojnickým křížem řádu Polonia restituta (1957) a česká vláda mu propůjčila vyznamenání Za zásluhy (1964).

Kdyby se dnes Jaromír Bělič měl sám ohlédnout za svým životem a podívat se na to, co za ním zůstalo, snad by byl spokojen. Mnoho projektů, u jejichž počátků stál, bylo dokončeno nebo pokračuje dál. Mohl by si např. listovat v šestisvazkovém *Českém jazykovém atlase* a elektronicky vyhledávat nářeční jevy. Jako lexikograf by byl jistě rád, že vzniká *Slovník nářečí českého jazyka*, a doufal by, že dojde k jeho dokončení, nepochybně by ocenil i tvorbu *Akademického slovníku současné češtiny* či *Elektronického slovníku staré češtiny*. A protože byl člověk nadčasový, možná by ho zaujaly i korpusy synchronní a diachronní (mluvené a psané), které veřejnosti nyní předkládá projekt Českého národního korpusu.